

UVOD V ANALIZIRANJE ŠALJIVEGA V POGOVARJANJIH

Mira Krajnc Ivič

Filozofska fakulteta, Maribor

UDK 398.23:81'42:316.772

Med vsakdanjimi pogovarjanji zaseda šaljenje oz. šaljivo komuniciranje pomembno mesto. Poleg vpljudnosti sodijo šaljive dejavnosti, ki so najučinkovitejše v sproščenem vzdušju, med temeljne oblike implikativnega komuniciranja, katerih namen in smisel sta močno odvisna od okoliščin konkretnega pogovarjanja. Prispevek se osredinja na iskanje odgovorov le na nekatera uvodna vprašanja o šaljivem in smehu.

govorjeni diskurz, pogovarjanja, šaljivo, smeh, pragmatika, konverzacijska analiza

Joking or witty communication has an important place in everyday conversation. In addition to politeness, being funny, which works best in a cheerful atmosphere, is one of the basic forms of implicational communication, the intention and meaning of which strongly depend on the context of each particular conversation. The article focuses on some initial questions about joking and laughter during conversation.

spoken discourse, conversation, joking, laughter, pragmatics, conversation analysis

Uvod

Raziskovanje smešnega, komičnega, humornega v pogovarjanjih je nujno, če naj bi ugotovitve tega interdisciplinarnega raziskovanja (Jarnovič 2008: 158) odsliskavale dejanske poteke pogovarjanj. Med pogovarjanji se namreč pogosto šalimo, dražimo, norčujemo, pripovedujemo smešne zgodbe, anekdote, skupaj oblikujemo povsem absurdne fantazijske zgodbe, se igramo jezikovne igre idr. Pojav smešnega je torej del pogovarjanj in nima le fatične jezikovne funkcije, ampak je – tako kot resna pogovarjanja – večfunkcijsko (Kotthoff 1998: 353) in lahko učinkuje integracijsko ali segregacijsko.

Prispevek se s teoretičnega vidika naslanja zlasti na ugotovitve nemške jezikoslovke

H. Kotthoff, predstavljene v monografiji *Spaß Verstehen*, ki se osredotoča na dogajanje med pogovarjanji, v katerih prihaja do spontanega menjavanja šaljivega in resnega komuniciranja.

Šaljivo in resno komuniciranje

Za večino pogovarjanj¹ je značilno spontano prepletanje resne in šaljive komunikacije (Kotthoff 1998: 11). Znotraj institucionalnih komunikacijskih položajev je šaljenje sicer dovoljeno, vendar moramo biti previdni, da pri tem ne postanemo predmet šaljenja ali žrtev obrekovanja. Med institucionalnimi položaji predstavlja skrajnost komuniciranje v cerkvi in vojski, ki je do podrobnosti formalizirano in poteka povsem rutinizirano. Tudi

¹ Pogovarjanje (ang. conversation) je ciljen, k reševanju naloge naravnani dvogovor (Krajnc Ivič 2009: 256, 258). V prispevku uporabljam termin pogovarjanje nadpomensko za različne tipe dvogovorov, termin pogovor pa kot tip dvogovora, v katerem imata oba udeleženca enake pravice glede prevzemanja replik, vpeljevanja novih tem idr. (Krajnc Ivič 2008, 2009). Za udeleženca komunikacijskega stika uporabljam termine govorec, poslušalec in sogovorec.

ena od temeljnih značilnosti šaljivega, tj. ustvarjalnost, ne sodi v omenjeni instituciji. Šaljenje pa je redko še na sodišču (Kotthoff 1998: 11),² kjer je za komuniciranje nujna enopomenskost (de Beaugrande, Dressler 1992: 49).

Humor, komično, smeh in šaljive dejavnosti

V preteklosti³ so pri opredeljevanju humorja, komičnega oz. smešnega, smeha in šaljivih dejavnosti izhajali iz ugotovitev literarne teorije, na katero sta vplivali tako psihologija kot filozofija (Griceova teorija pogovornih implikatur, predstavljena v naslednjem podglavju).

V jezikoslovju so se prve empirične raziskave humornega na področju primarnega komuniciranja pojavile šele v zadnjih desetletjih (Kotthoff 1998: 13). Po podatkih iz COBBIS-a pa pri nas ni raziskav smeha in humorja z jezikovnopragmatičnega vidika, ki bi bile primerljive s Kotthoffino raziskavo. Jezikoslovci (Jesenšek 1998, 2010; Stramljič Breznik 2002) namreč analizirajo in prikazujejo izbrana, praviloma umetnostna besedila kot humorna z vidika neskladja, nepričakovanosti, dvoumja na ravni pomenoslovja, frazeologije. Stritar (2000) je šale kot monološka besedila analizirala z vidika besedilne zgradbe in pojasnjevanja poante. Novost pri raziskovanju šaljivega med komuniciranjem pa predstavlja poročilo U. Jarnovič o mednarodnem interdisciplinarnem simpoziju o humorju in smehu (2008).

V prispevku na kratko povzemam opredelitve humorja, smešnega v literarni teoriji, predstavljam eno odmevnejših teorij smeha, tj. Bergsonovo teorijo (odmevnejši sta še Freudova in Koestlerjeva teorija; Kotthoff

1998: 105), in zaključim z nekaterimi Kotthoffinimi ugotovitvami.

Humor je v literarni teoriji oznaka »za poseben način doživljanja sveta«, za »moder pogled na nezadostnost življenja, ki pomaga, da se jasno vidijo protislovja sveta« (Kos idr. 2009: 132). Loči se od satire, ironije in komičnosti, po vzvišenosti pa je primerljiv s tragičnostjo. Za razliko od humorja je komičnost »lastnost kakega spleta življenjskih in v umetnosti predstavljenih pojavov, ki sprožajo smeh in spravljajo v dobro voljo, sproščajo napetost in osvobajajo« (Kos idr. 2009: 177). Komičnost namreč temelji na kontrastu – med pričakovanim in dejanskim, videzom in resnico – zato so razlogi za smeh v »nenadni sprostitvi napetega pričakovanja, ki se razblini v nič« (prav tam). Pri vzpostavljanju razmerja do smeha pa je »humor smeh med solzami« (Kos idr. 2009: 132).

Bergson v *Eseju o smehu* (1900;⁴ navedeno po Capuder 2008: 141–184) govori o smešnem, komičnem, duhovitem, humorju, ironiji, črnem humorju in smehu. Izraze sicer opredeli, a ne povsem jasno, saj uporablja smešno, smeh in komično sinonimno. Npr. fenomen smešnega (komičnega) je opredeljen kot posebna oblika miselnega ali drugačnega »pačenja«, kot »nekakšna neokretnost glede na živo« (Capuder 2008: 142); smeh in smešno (komično) celo enači: »Smeš ali komičnost je namenjena čistemu umovanju«, do katerega prihaja v stiku s »sorodnimi umi« (Capuder 2008: 144). Za smeh, smešno so značilni trije postulati: a) smešno najdemo le v okviru človeškega, b) smešnega ne moremo uživati, kadar se čutimo osamljene, ločene od ostalega sveta, in c) smeh se izživi na nekakšni brezčutnosti (Capuder 2008: 144). Komedija naj bi se namreč »začela tam, kjer s svojim bližnjim nehamo sočustvovati. Smeh bo odplaknil naša najbolj pristna

² Formalna družbena razmerja se deformalizirajo prav s šaljenjem (Kotthoff 1998: 9).

³ Namen prispevka ni natančno prikazati pojmovanja humorja, smeha in komičnega skozi zgodovinska obdobja, zato ne navajam npr. Aristotelovih in Platonovih definicij.

⁴ Slovenski prevod (prevedel J. Gradišnik, spremno besedo napisal A. Capuder): H. Bergson, 1977: *Esej o smehu, Filozofska intuicija, Uvod v metafiziko*. Ljubljana: Slovenska matica.

duševna stanja [...] nas napravil za soigralca ali bolje rečeno nadzornika oseb,⁵ ki so se s svojo *otrdivijo* pregrešile proti družbenemu življenju in s tem postale smešne« (Capuder 2008: 170). Družba s smehom kot obliko družbene graje »deluje kot nenehno povzdignjeni prst in vsakomur postavlja pred oči, če že ne grozeče kazni, pa vsaj obetajoče se ponižanje«, ki se ga je treba bati (prav tam).

Bergsonovo teorijo lahko povežemo s tremi teorijami humorja: po teoriji superiornosti/nadrejenosti (Ross 1998: 53) smejanje sledi spoznanju, da je človek, ki se smeje, boljši od tistega, ki se mu smeje; po teoriji neskladja smeh izzove nepričakovano, drugačno od običajnega; po teoriji razbremenitve »mehanična togost« (Capuder 2008: 145), nastala zaradi raztresenosti predmeta/osebe (po)smeha, sproži razbremenitev družbene napetosti kot posledice neupoštevanja družbenih norm, pri čemer so upoštevana spoznanja o scenarijih (ang. scripts; de Beaugrande, Dressler 1992: 69; Kotthoff 1998: 48; Jarnovič 2008: 156) in vrstah védenja pri posamezniku.

Kotthoff (1998) meni, da humor ne temelji le na besedni semantiki, neodvisni od celotne komunikacijske situacije, temveč bolj na igri med različnimi oblikami tipizacij, institucionalizacij in normiranj. Za smešno je značilno povsem stransko, presenetljivo in ustvarjalno hkratno dvo- ali večnivojsko razmišljanje o različnih področjih vednja in védenja, ki se zdijo nekompatibilna. Smešnost se posreči s prekrivnostjo pomena, ki ustvari zabavno sprostitev; tako na noben način ni omejena zgolj na šalo kot tipično šaljev žanr, ustvari pa poanto in presenetljiv pomenski zasuk. Humor označuje neko držo in čustveno stanje, v katerih lahko cenimo smešno in komično ter ustvarjamo vedro vzdušje. Medtem ko je komično lahko nenamerno, je humor lahko namerno. Komično se bolj

nanaša na vidik razumevanja, interpretiranja dejanj, misli drugih, humorno pa označuje tako tvorjenje kot interpretiranje, lahko pa se zgodi, da je humorno razumljeno tudi kot resno. Prav med pogovarjanji so pogosta prekrivanja komike, smešnega in humorja. Ker lahko humor vključuje komiko in smešno, uporablja avtorica izraze šala, humor in šaljivo komuniciranje kot nadpomenke za vse fenomene, ki jih lahko označimo kot neresne med pogovarjanji (Kotthoff 1998: 46).

Kako do smisla in funkcije šaljenja?

Po Griceovi teoriji pogovornih implikatur sodi šaljivo komuniciranje med temeljne oblike implikativnega komuniciranja: smešno ni izrecno izraženo, ampak naj bi ga sogovorec kot takega prepoznal (Kotthoff 1998: 86). V članku *Logic and Conversation* (1975;⁶ navedeno po Kante 1996: 132; Kotthoff 1998: 55; Krajnc Ivič 2009: 36–42) navaja štiri načine neupoštevanja maksim: (a) če udeleženec očitno in namerno ne upošteva maksime, govorimo o kršenju, (b) če govorec da vedeti, da ne želi sodelovati v pogovarjanju (npr. *Moja usta so zaprta*), govorimo o odločanju proti, (c) o nesoglasju (ang. clash, nem. Kollision) govorimo, če udeleženec ni zmožen izpolniti maksime kakovosti, ne da bi pri tem kršil maksimo količine, in (č) o izkoriščanju⁷ govorimo, če udeleženec prikrito ne upošteva maksime, njegov namen pa je zavajati. Prav izkoriščanje maksim je temeljno za pogovorne implikature, ki lahko v enaki meri sugerirajo tako interpretacije humorja kot interpretacije vljudnosti (Kotthoff 1998: 61). Med vljudnostne strategije, ki izkoriščajo maksime in jih lahko razumemo kot vrste šaljenja, sodijo namigovanja, ironija, sarkazem, litote, hiperbole, metafore (Kotthoff 1998: 288). Pri tem je pomembno, koliko se v šaljenju zabava oseba, ki je predmet šaljenja

⁵ Komik je prikrit moralist (Kotthoff 1998: 360).

⁶ Paul Grice, 1989: *Studies in the Way of Words*. Cambridge, London: Harvard University Press.

⁷ Angleški izraz »flouting« je v *Uvodu v besediloslovje* (de Beaugrande, Dressler 1992: 90) preveden kot »posmehovanje«, pri Kantetu (1996: 132) pa kot »kršenje«.

in je ob tem prisotna (glej Primer 1) (Kotthoff 1998: 285–286). V obeh primerih je interpretacija sporočenega, izrečenega v veliki meri odvisna od drugih, družbeno pogojenih determinant konkretnih okoliščin sporočanja položaja; z izkoriščanjem maksim govorec zgolj izkazuje svoje sodelovanje. V okviru Griceovega sodelovalnega načela pa po mnenju H. Kotthoff ne moremo pojasniti vsega šaljivega komuniciranja.

Primer 1⁸

C: Zaj enkrat pa morte prit v Ljubljano, ne?

A: Ja.

C: Če bote meli čas.

A: Sej enkrat ...

Č: Ampak samo enkrat.

C: *Sam enkrat.*

A: Ne, sej enkrat smo bli že tik na tem.

C: Ja?

A: Pol pa smo šli v Ankaran.

Smeh.

A: æ. Res. Sma mela že ...

Č: Ker so bli semaforji zeleni.

Smeh.

A: Ne, v bistvu je blo tak, da sma se odločila, da bi šli v – tak kot vedno to rečema – v živalski vrt pa pol še tja, ampak pol æ, sma mela možnost it v Ankaran pa sma pač rajš šla tja.

Cvetka z repliko *Sam enkrat*, izgovorjeno v smehu, ponovi Črtovo šaljivo pripombo, nastalo na osnovi besedne igre (*zaj enkrat* 'v kratkem' v naslednji repliki spremeni v 'le enkrat'), in tako pokaže, da je šaljenje razumela. Njeno reakcijo bi lahko interpretirali tudi kot izražanje strinjanja s partnerjem Črtom, da sprejmeta obisk res le enkrat. V tem

primeru bi lahko imel njen smeh z vidika semiotike ikonično vlogo (Kotthoff 1998: 107), saj je sporočilo v nasprotju z družbeno sprejetimi normami: če nekdo redno obiskuje drugega, se pričakuje, da ga bo večkrat tudi sam gostil. Cvetka svoje manj primerne misli skrije v smeh, tako da je izrečeno manj razločno. Vendar se nihče od soudeležencev na njene besede ne odzove niti jezikovno niti nejezikovno (Aleš se namreč odzove na Črtovo repliko), zato se zdi, da njene replike niso interpretirali na ta način.

Več smeha je sprožila Črtova replika *Ker so bli semaforji zeleni*. Z navajanjem popolnoma nepomembnega razloga je namreč kritiziral Aleša in Brigito, ker ju še ni bilo na obisk. Odzvala sta se s smehom, saj sta kritiko razumela kot draženje. Šele kasneje, ko sta obiskala Črta in Cvetko, sta natančneje razumela ostrino Črtovih besed.⁹ Šaljive dejavnosti imajo torej implikacije, ki se ne nanašajo le na humorno. Izražajo lahko kritiko, posredovanje vrednot, predstavljajo lahko kompenzacijo za žalitev, moralni pouk ali pa vsebujejo druga sporočila (Kotthoff 1998: 126).

Opazimo lahko, da je pri transkribiranju ponazarjalnega gradiva zabeleženo le, da se udeleženci smeji, malo pozornosti pa je namenjene načinu smejanja (na to pomanjkljivost opozarja Jefferson; Kotthoff 1998: 106), zato tudi analiza in interpretacija dogajanj ne moreta biti natančni. Smeh je namreč veliko več kot le reakcija na humorno, saj ima lahko obvestilni potencial (Kotthoff 1998: 126). Izrek artikuliramo in modificiramo, kar je pogosto pri izrekanju družbeno manj sprejemljivega (Primer 1). Smeh tudi ni nujno

⁸ Ponazarjalno gradivo, Primer 1 in 2, je del korpusa besedil, zbranih že v okviru doktorske disertacije *Zasebni dvogovori*. Gre za izbrani pasaži sicer dvournega pogovora šestih prijateljev oz. treh parov, nastalega med obiskom C(vetke) in Č(rta) ter D(olores) in E(rika) pri A(lešu) in B(rigiti) v Mariboru. Udeleženci (njihova imena so spremenjena) so bili v času pogovora zaposleni, stari okoli triintrideset let in imajo fakultetno izobrazbo; so člani unipleksne družbene skupine (poznajo se torej le v enem svojstvu). Udeleženka pogovora sem bila tudi avtorica prispevka.

⁹ Udeleženci so se o tem pogovarjali med obiskom Aleša in Brigite pri Črtu in Cvetki, pogovor pa je potekal tudi le med Alešem in Brigito. To potrjuje, da se pogovori med zakoncema, družinskimi člani, prijatelji pravzaprav nikoli ne končajo oz. se končajo z dokončno ločitvijo, razhodom med udeleženci (Hoffmanová idr. 1999: 37–66; Krajnc Ivič 2008: 252).

samostojna replika, ne pripada le enemu udeležencu naenkrat. S smehom izkazujemo pripravljeno, interes za sodelovanje v interakciji, če se nam zdi kaj smešno (odzivna replika) ali če se česa veselimo (motivacijska replika).

Šaljenju o morebitnem obisku Aleša in Brigitte pri Črtu in Cvetki je sledila anekdota o darilu, ki ga je Aleš pred kratkim prejel od sodelavcev (Primer 2). Anekdote so pogosta šaljiva dejavnost, ki temelji na pristnih doživetjih govorca, pristnost pa umanjka pri podrobnostih. V pogovor jih uvajamo na poseben način, npr. *To je tut zabavna zgodba za temi kregli, ki jih mata vidva*, ali kot šale (o zgradbi šal glej Stritar 2000), npr. *A si že slišal tistega o ...*

Primer 2

A: To je tut zabavna zgodba za temi kregli, ki jih mata vidva.

C: A ja?

A: Ful je zabavna.

C: Kaj je torej?

A: Eh, əə. Za moj rojstni dan sem dobil tega od tajnice naše pa sodelavca, ne. To. Šefica pa je pač pozabila na rojstni dan, ne. Pol pa, ko je vidla, da sn, da mam, pa je pol naslednji dan prnesla [isti]. Ni vidla daril, ne.

Č: [Isti] A ja.

A: Ampak je od vseh daril prnesla popolnoma enaka. Kar sicer niti ni tak hudo, ne.

C: Ja.

A: Zaj mam saj dva. Tak, da škoda, da v naši pisarni še kdo ne dela.

Č: Ja. Bi blo fajn, če bi šest ljudi blo.

A: Točno pol zaj ne bi jokal, da nimam unificiranih kozarcev.

Č: Verjetno je pa v kleti avtomat, kjer dobiš kavo, kokakolo in darila. || Pa stišneš na darila pa pride sam ...

Pripovedovalec¹⁰ skuša narediti svojo anekdoto zanimivejšo z jezikovnimi sredstvi. Tako pretirava (hiperbola): *pol zaj ne bi jokal, da nimam unificiranih kozarcev*, s čimer izko-

rišča maksimo kakovosti. Soudeleženci namreč vedo, da ni jokal, ampak je na ta način pojasnil, zakaj nima za vse enakih kozarcev. Izraz *jokati* je tako metafora za *pojasnjevati*, morda tudi *opravičiti*. Aleševe poskuse šaljenja pa nadgradi Črt z nesmiselnim fantaziranjem: *Verjetno je pa v kleti avtomat, kjer dobiš kavo, kokakolo in darila*.

Udeleženci šaljive dejavnosti torej spontano vključujejo v pogovarjanje. V primeru 1 besedni igri sledi kritika, ki je naslovnika naprej nista razumela v celoti, zato kasneje, ko jo razumeta, deluje še bolj ostro. V primeru 2 pripovedovalec anekdote izkorišča maksimo kakovosti za stopnjevanje smešnega s hiperbolo in metaforo. Oba primera prikazujeta značilnosti šaljivih dejavnosti med pogovarjanjem, kot jih navaja že H. Kotthoff (1998: 43): šaljive dejavnosti lahko spodbudijo smeh ali se z njim zaključijo. Smeh torej ni nujni predpogoj ali rezultat šaljivih dejavnosti, ampak le možen. Med šaljivimi dejavnostmi (npr. nesmiselne fantazije, smešne pripombe, anekdote, draženja, pripovedovanje šal, pripovedovanje o smešnih preteklih doživetjih katerega od udeležencev ali koga, ki ga udeleženci poznajo) se igra z ustaljenimi pomeni, jezikovnimi, vedenjskimi vzorci in vsebinami, pri tem pa imata pomembno vlogo še fantazija in ustvarjalnost. Sestavni deli šaljivih dejavnosti so dvoumje, razmišljanje na dveh ali več nivojih hkrati (t. i. bisociacija)¹¹ in interpretativna raznolikost. Ustrezno interpretiranje pa omogoča skupno vedenje. Iz vrst in načinov šaljenja udeležencev pogovarjanja lahko sklepamo o družbi, ki ji udeleženci pripadajo, o njihovih občutjih in o vrednotah te družbe.

Sklep

Z vidika pogovarjanj zasedajo šaljive dejavnosti vidno vlogo tako z vidika ustvarjanja vzdušja kot z vidika ohranjanja ali rušenja

¹⁰ Termin označuje udeleženca komunikacijskega stika, ki pripoveduje; kaže na enega od tematskih razvojev, ne pa na prenosniško zvrst.

¹¹ Izraz bisociacija (ang. bisociation) je leta 1964 tvoril Koestler (Kotthoff 1998: 51).

vezi med udeleženci. Šaljive dejavnosti niso odvisne le od jezikovnega konteksta, ampak od najširših družbenih determinant in dobre-ga medsebojnega poznavanja udeležencev. Spodbudijo lahko smeh, ki ima kot odziv ali motivacija obvestilni potencial o aktualnem dogajanju med pogovarjanji. Natančno analizo in natančno interpretacijo dogajanj med pogovarjanji, ki omogočajo spontano prehanjanje med resnim in šaljivim komuniciranjem, pa lahko naredimo le ob zelo podrobni transkripciji zbranega gradiva in raziskovalčevem poznavanju okoliščin, zlasti udeležencev pogovarjanj.

Literatura

- ATTARDO, Salvatore, 2006: Irony. Keith Brown (ur.): *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Amsterdam, New York: Elsevier. 26–28.
- de BEAUGRANDE, Robert Alain, DRESSLER, Wolfgang Ulrich, 1992: *Uvod v besediloslavlje*. Ljubljana: Park.
- BOUTONNET, Josiane, 2006: Irony: Stylistic Approaches. Keith Brown (ur.): *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Amsterdam, New York: Elsevier. 28–31.
- CAPUDER, Andrej, 2008: *Henri Bergson, intuicija in misel*. Celje: Celjska Mohorjeva založba. 141–184.
- DUCROT, Oswald, 1988: *Izrekanje in izrečeno*. Ljubljana: Založba ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- HOFFMANNOVÁ, Jana, MÜLLEROVÁ, Olga, ZEMAN, Jiří, 1999: *Konverzace v češtině. Při rodinných a přátelských návštěvách*. Praga: Trizonia.
- JAKOBSON, Roman, 1996: *Lingvistični in drugi spisi*. Ljubljana: Inštitut za humanistične študije.
- JARNOVIČ, Urška, 2008: 7. mednarodna poletna šola in simpozij o humorju in smehu, Aberdeen, 9.–14. julij 2007. *Jezik in slovstvo* 53/1. 155–160.
- JESENŠEK, Marko, 1998: Jezikovne značilnosti humorja in satire v Kersnikovem podlistku. Zoltan Jan (ur.): *Janko Kersnik in njegov čas. Strokovno posvetovanje slavistov, Kranj, 2.–4. oktober 1997*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 73–83.
- JESENŠEK, Marko, 2010: Humornost v kratki pripovedi Prežihovega Voranca. *Jezik in slovstvo* 55/3–4. 111–121.
- KANTE, Božidar, 1996: *Metafora in kontekst*. Ljubljana: Jutro.
- KOS, Janko idr., 2009: *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- KOTTHOFF, Helga, 1998: *Spaß Verstehen. Zur Pragmatik von konversationellem Humor. Reihe Germanische Linguistik* 196. Tübingen: Niemeyer.
- KRAJNC IVIČ, Mira, 2008: *Zasebni dvogovori. Doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KRAJNC IVIČ, Mira, 2009: *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
- NORRICK, Neal R., 2006: Humor in Language. Keith Brown (ur.): *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Amsterdam, New York: Elsevier. 425–426.
- ROSS, Alison, 1998: *The Language of Humour*. London, New York: Routledge.
- SIMPSON, Paul, 2006: Humor: Stylistic Approaches. Keith Brown (ur.): *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Amsterdam, New York: Elsevier. 426–429.
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena, 2002: Besedne lastnosti Gomilšakovega sestavka Čuj-te, čuj-te možje! Slavko Krajnc (ur.): *Zbornik razprav. Mednarodni znanstveni simpozij o Jakobu Gomilšaku*. Trnovska vas: Občina. 99–109.
- STRITAR, Mojca, 2000: Šale. Analiza besedilne zgradbe in pojasnitev poante. *Jezik in slovstvo* 45/4. 148–161.